

Stanovisko Akreditační komise

k žádosti Univerzity Jana Amose Komenského Praha s.r.o. o prodloužení platnosti akreditace navazujícího magisterského studijního programu „Speciální pedagogika“ se studijními obory „Speciální pedagogika“ a „Speciální pedagogika – učitelství“ pouze na dostudování stávajících studentů

Akreditační komise projednala žádost Univerzity Jana Amose Komenského Praha s.r.o. (UJAK) o prodloužení platnosti akreditace navazujícího magisterského studijního programu „Speciální pedagogika“ se studijními obory „Speciální pedagogika“ a „Speciální pedagogika – učitelství“ pouze na dostudování stávajících studentů a vydala k ní nesouhlasné stanovisko.

Akreditační komise (AK) na svém zasedání č. 2/2015 souhlasila s prodloužením platnosti akreditace pouze na dostudování. Na základě jednání UJAK s ministrem školství, mládeže a tělovýchovy za přítomnosti AK byla ustavena expertní skupina z pedagogických fakult, které uskutečňují program speciální pedagogika v bakalářském, magisterském a doktorském stupni. Tato expertní skupina měla dohlížet na kvalitu dostudování stávajících studentů. Doba platnosti, na kterou Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) akreditaci udělilo (tj. do 30. 9. 2015), odpovídala momentální situaci, kdy řada opatření, která měla zajistit kvalitu dostudování studentů, byla spíše formálního charakteru. Zároveň také nebylo ještě zřejmé, jak UJAK naloží s doporučeními expertní skupiny, jež se zaměřila na kvalitu praxí a kvalitu diplomových prací, která je zásadním způsobem ovlivněna počtem studentů. MŠMT také jmenovalo další odborníky do komisí pro státní závěrečné zkoušky probíhající od dubna do září 2015.

Hlavním, obtížně odstranitelným problémem v magisterském studijním programu Speciální pedagogika uskutečňovaným UJAK je neúměrný počet studentů, který je problematický zejména při zajišťování, řízení a vyhodnocování praxí a vedení diplomových prací. Vysoké počty studentů kladou velké nároky z hlediska zajištění kvality studia, a to zejména při výběru, zadávání témat a zajištění kvalitního vedení kvalifikačních prací a při zabezpečení oborově odpovídajících kvalitních praxí (smluvní instituce, supervize, nastavené vnitřní systémy přípravy, oborové zaměření, zpětné vazby, vyhodnocení), které jsou pro profesionalizaci speciálních pedagogů nezbytné. Aby AK mohla zodpovědně posoudit schopnost UJAK zajistit kvalitní dostudování stávajících studentů, vyžádala si 3. 7. 2015 další podklady a při svém posuzování žádosti o prodloužení platnosti akreditace na dostudování stávajících studentů se soustředila na následující okruhy:

1) Odborné praxe

- Opatření UJAK, která byla učiněna pro nápravu stavu, který konstatovala pracovní skupina expertů pedagogických fakult u jednotlivých studentů.
- Kroky, které UJAK uskutečnila z dlouhodobého hlediska, aby napравила původní stav.

2) Diplomové práce

- Opatření UJAK, která byla učiněna pro nápravu stavu, který konstatovala pracovní skupina expertů pedagogických fakult u jednotlivých studentů.
- Průběh obhajob, řešení podezření z plagiátorství u některých studentů.
- Kroky, které UJAK uskutečnila z dlouhodobého hlediska, aby napравила původní stav z hlediska kvality vedení (kvalifikace a odbornost vedoucích prací, pracovní vztah, počty vedených prací) a témat kvalifikačních prací.
- Nově zadávané diplomové práce (522 zadání) – dle stejných kritérií.

3) Uskutečňování studijního programu v souladu s udělenou akreditací, dodržování vnitřních předpisů z hlediska průběhu a dokončování studia.

1) Odborné praxe:

a) Opatření UJAK k nápravě nedostatků:

Pracovní skupina expertů z pedagogických fakult (dále jen „expertní skupina“) posoudila průběh odborných praxí studentů magisterského studijního programu Speciální pedagogika na UJAK (ke dni 13. 4. 2015), kteří v akademickém roce 2014/2015 studovali ve 2. ročníku. Expertní skupina se při hodnocení praxí soustředila na to, zda praxe studentů proběhly v odpovídající kvalitě (dle předchozí platné akreditace daného studijního programu na UJAK), a to z hlediska odbornosti a kvalifikace vedoucího praxe, typu a zaměření pracoviště, na němž byla praxe vykonána, zaměření praxe z hlediska oborového zaměření a evidence dostačujících dokladů o vykonané praxi. Na základě posouzení těchto parametrů u každého studenta expertní skupina určila, kteří studenti řádně splnili podmínky k ukončení studia z hlediska praxe a u kterých studentů je nezbytná náprava nedostatků. UJAK následně předložila doplňující podklady k praxím studentů, kde reagovala na výsledky posouzení expertní skupinou.

Bylo konstatováno, že u 81 studentů studijního oboru Speciální pedagogika, kde měla expertní skupina pochybnosti o praxích, UJAK připravila formulář s doplněnými informacemi. V dotaznících studenti vybírali bližší specifikaci místa praxe ze dvou možností: 1. pracoviště se speciálněpedagogickým zaměřením nebo 2. pracoviště s inkluzívní profilací. Kromě již dříve uvedeného vedoucího praxe (často bez odpovídající kvalifikace ve vztahu ke speciální pedagogice), studenti v některých případech doplňovali ještě jméno „konzultanta“ – speciálního pedagoga. Ve značném počtu případů dodané podklady z praxí (přípravy, záznamy z hospitací apod.) neobsahovaly informace o tom, že výuka byla realizována u dětí nebo žáků se speciálně vzdělávacími potřebami. Přesto pouhým zatřesením pracoviště s deklarovanou inkluzívní profilací a doplněným jménem kvalifikovaného konzultanta byla tak dle UJAK podmínka konat praxi na vhodném pracovišti formálně naplněna. Všechna potvrzení byla dodána předtím, než studenti absolvovali státní závěrečnou zkoušku. Totéž platí u 221 studentů studijního oboru Speciální pedagogika – učitelství. Mimoto UJAK dodala některá chybějící potvrzení o absolvování odborné praxe. U všech těchto studentů UJAK konstatovala, že podmínky praxe studenti splnili. Není k dispozici informace, zda v některých případech UJAK nařídila nové absolvování praxí. Fakticky byli z hlediska požadavku na splnění praxí ke státní závěrečné zkoušce připuštěni všichni studenti kromě těch, kteří neodevzdali žádné podklady a nezískali zápočet, či ukončili studium.

Expertní skupina posoudila doplňující informace u jednotlivých studentů. V některých případech absolvované praxe neuznala za odpovídající a shledala, že doplněné údaje o typu pracoviště a konzultantech praxí ve většině případů nevedou k závěru, že nedostatky týkající se kvality prací byly odstraněny. Optická náprava nedostatků ve velmi krátkém časovém rozmezí naopak vykazuje vysokou míru formalismu.

b) Dlouhodobá opatření UJAK:

Z hlediska praxí UJAK přijal následující opatření. Od nadcházejícího akademického roku má být pracoviště, kde bude praxe vykonána, schvalováno UJAK před zahájením praxe a má docházet k uzavírání smluvních vztahů se všemi pracovišti, na nichž studenti praxi vykonávají. Doposud studenti konzultovali zvolené pracoviště s pracovníky UJAK pouze ústně a smluvní vztah byl

uzavírán zpravidla pouze v případech, kdy o to projevilo zájem samotné pracoviště. Při procesu schvalování zvoleného pracoviště na UJAK před zahájením praxe má docházet ke kontrole odpovídajícího zaměření praxe a odbornosti pracovníka, který na pracovišti studenta vede. Student bude ve formuláři schválení praxe indikovat, zda se jedná o pracoviště se speciálně pedagogickým zaměřením nebo pracoviště s inkluzivní profilací. Zaměření pracoviště na speciální pedagogiku, příp. práce s dětmi/klienty se speciálně vzdělávacími potřebami tak bude formálně doložena. AK neměla k dispozici informace o tom, že by UJAK sama studentům vyhledávala adekvátní pracoviště, vyhodnotila jejich kvalitu a na základě vyhodnocení vytvářela prostor pro hlubší spolupráci při vzdělávání studentů. Dosavadní postupy, kdy studenti si sami nacházejí pracoviště, na němž odbornou praxi vykonají (často jde o pracoviště, na němž pracují a o jehož kvalitě může mít UJAK stěží představu bez náležitého vyhodnocení), se tak zjevně nemění, pouze bude stávající praxe formálně lépe ošetřena.

2) Diplomové práce

a) Opatření UJAK k nápravě nedostatků:

Expertní skupina se při své činnosti zabývala také posouzením diplomových prací studentů magisterského studijního programu Speciální pedagogika z hlediska odborného zaměření práce, odbornosti a kvalifikace vedoucího práce a podezření na plagiátorství (míry shody práce s jinými pracemi v systému Theses). Expertní skupina měla mnohdy k dispozici nepřesné informace, zejména pokud jde o odborné vzdělání, kvalifikaci a zaměření vedoucího práce, někdy si členové expertní skupiny museli sami další informace dohledat. Obdobně jako u praxí expertní skupina na základě hodnocení jednotlivých parametrů stanovila, které studenty je možné považovat za řádně splňující podmínky k ukončení studia a u kterých je třeba napravit zjištěné nedostatky. UJAK se k výsledkům činnosti expertní skupiny následně vyjádřila.

Kromě případů, kdy diplomová práce ještě nebyla odevzdána a někteří studenti byli upozorněni na problematičnost tématu, a případů, kdy se vyskytlo podezření z plagiátorství (vyšší míra shody měla být řešena v posudcích vedoucího a oponenta práce až při obhajobě), nebylo bráno posouzení expertní skupiny v potaz. UJAK k tomu v jednotlivých případech sice uvedla své zdůvodnění, a byť v některých případech lze zdůvodnění přijmout, přesto v některých méně jasných případech by bývalo vhodné konzultovat názor s odborným názorem expertní skupiny. Jde o to, že některá témata diplomových prací jsou hraniční z hlediska zaměření práce do oblasti speciální pedagogiky a velmi záleží na metodologickém přístupu, jelikož z názvu není zřejmá vazba ke speciální pedagogice. Ve většině případů zdůvodnění poskytnutá UJAK při připuštění studentů k obhajobám odpovídající nejsou. Problematický je rovněž fakt, že v mnoha případech zpracovává větší počet studentů zcela stejná témata.

b) Průběh obhajob a řešení plagiátorství:

Z celkového počtu 252 studentů programu Speciální pedagogika, kteří skládali státní závěrečnou zkoušku v období od 15. 4. 2015 do 31. 7. 2015, u státní závěrečné zkoušky uspělo a diplomovou práci obhájilo nejméně 24 studentů, u nichž byla kontrolou v systému Theses zjištěna shoda diplomové práce s jinými pracemi v tomto systému 10 % a více. Z nich u 6 byla nalezená shoda 20 % a více. U některých studentů není údaj o procentní shodě diplomové práce k dispozici, celkový počet studentů s vysokou mírou shody diplomové práce s jinými pracemi, kteří diplomovou práci úspěšně obhájili, tedy může být vyšší.

Posudky vedoucího a oponenta jsou zpracovány formou vyplnění jednotného formuláře, jehož prostřednictvím se mimo jiné vyjadřují ke shodě zjištěné v systému Theses. Vzhledem k tomu, že posudky jsou zpracovávány právě na tomto jednotném formuláři, který se explicitně ptá po hodnocení procentuální shody v systému Theses, je vysoká míra shody vždy zaznamenána. Řada vedoucích a oponentů ji pouze konstatuje, případně pro ni nachází uspokojivé důvody a považují ji za odůvodněnou (například při citacích dokumentů). Někteří vedoucí nebo oponenti kvůli míře shody snižují hodnocení práce, jen zřídka se však stává překážkou pro doporučení práce k obhajobě. V některých případech hodnotitelé požadují, aby byla míra shody práce vysvětlena při obhajobě; ze zpráv o průběhu státních závěrečných zkoušek na UJAK však vyplývá, že vedoucí a oponenti prací při státních závěrečných zkouškách často nebývají přítomni. Jelikož nejsou k dispozici protokoly o průběhu obhajob diplomových prací, nelze posoudit, do jaké míry se zkušební komise otázkou míry shody práce při obhajobách věnovaly, zda byla vysoká míra shody skutečně uspokojivě vysvětlena a zda byla součástí celkového hodnocení studenta.

c) Dlouhodobá opatření UJAK:

Problémem v letním semestru 2014/2015 zůstal vysoký počet vedených kvalifikačních prací připadajících na některé vedoucí. UJAK uváděla, že vnitřní systém je nastaven tak, že vedoucí nevedou více než 20 prací kromě mimořádných odůvodněných případů. Přesto v mnoha případech vedoucí přesáhli vedení 20 prací, což vyvolává pochybnosti fyzické i duševní zvladatelnosti, a tudíž o kvalitě vedení prací.

Celkem 18 vedoucích prací vedlo více než 20 prací, z toho 7 pracovníků nemělo Ph.D. či CSc., tj. více než třetina z nich. Z uvedených 18 vedoucích prací jich 10 působí na UJAK pouze jako externí spolupracovníci. UJAK argumentovala tím, že není zakázáno, aby diplomové práce vedli pracovníci bez Ph.D. či externisté. Vedení diplomových prací externisty a pracovníky bez Ph.D. skutečně není zcela vyloučeno proto, aby se umožnilo významným odborníkům z praxe podílet se na vedení diplomových prací. Na vysokých školách je však obvyklé, že diplomové práce vedou externisté a vedoucí bez Ph.D. (CSc.) jen výjimečně, zatímco na UJAK nejde o výjimečné případy, ale o systémové řešení. Námitka UJAK, že AK klade na UJAK požadavky, které na jiných školách nevyžaduje, je irelevantní: na žádné veřejné, soukromé či státní škole není takový nepoměr mezi interními pracovníky s odpovídající kvalifikací a množstvím studentů. Již z tohoto důvodu je nutné ověřit, jakým způsobem UJAK zajišťuje kvalitu.

d) Nově zadávané diplomové práce

Problémy, na které poukazyvaly AK i expertní skupina, se do značné míry opakují i u nově zadaných diplomových prací studentů, kteří v akademickém roce 2014/2015 studovali v magisterském studijním programu Speciální pedagogika v 1. ročníku. Nedošlo k zásadní změně přístupu UJAK. K 31. 7. 2015 bylo zadáno 522 diplomových prací (studenti si k uvedenému datu mohli práce ještě stále zadávat), z toho v oboru Speciální pedagogika 169 a v oboru Speciální pedagogika – učitelství 353. I zde v 6 případech vyučující vedou více než 20 prací, ani jeden z nich přitom nemá Ph.D. či CSc., a pouze dva mají na UJAK uzavřen pracovní poměr, ostatní působí pouze na dohodu.

Celkově 86 zadaných diplomových prací vedou interní a externí pracovníci UJAK pouze s magisterským titulem, 134 diplomových prací vedoucí s rigorózní zkouškou (rigorózní zkouška ale nepředstavuje vyšší kvalifikaci, stále jde o dosažený magisterský stupeň vzdělání). Celkově je

220 prací vedeno vedoucími bez vzdělání v doktorském programu nebo bez vědecké hodnosti. 173 prací vedou vedoucí práce s vědeckou hodností, 129 prací vedou docenti a profesoři. Celkem lze říci, že 302 prací vedou vedoucí s potřebnou kvalifikací, ale cca 42 % diplomových prací vedou pracovníci bez vědecké hodnosti. Z hlediska pracovního poměru je 217 prací vedeno pracovníky v pracovním poměru na UJAK, 305 zadaných prací vedou externisté, tj. cca 58 % všech prací vedou externisté.

3) Uskutečňování studijního programu a dodržování vnitřních předpisů

a) Harmonogram studia a plnění studijních povinností

UJAK uvádí, že harmonogram studia studentů magisterského programu Speciální pedagogika, kteří byli v akademickém roce 2014/2015 zapsáni do 2. ročníku, byl stanoven Opatřením rektora č. 5/2015. Zmíněné opatření rektora však není možné dohledat, z neznámého důvodu Opatření rektora č. 3/2015 až 6/2015 nejsou spolu s ostatními opatřeními rektora zveřejněna (<http://www.ujak.cz/univerzita/zakladni-dokumenty/opatreni-rektora/>, stav k. 16. 9. 2015).

UJAK ve svých materiálech uvádí, že diplomové práce ve studijním oboru Speciální pedagogika byly odevzdávány do 19. 3. 2015. První skupina studentů absolvovala státní závěrečné zkoušky v termínu 22. - 24. 4. 2015. Platný studijní a zkušební řád UJAK stanoví (čl. 11 bod 17): „Bakalářskou nebo diplomovou práci odevzdá student v požadované formě nejpozději 2 měsíce před stanoveným termínem SZZk, a to jednak v elektronické podobě a jednak ve dvojím vázaném vyhotovení.“ Znamená to, že při termínu odevzdání diplomových prací 19. 3. 2015 se státní závěrečné zkoušky mohly konat nejdříve 19. 5. 2015. Dřívější konání (dubnový termín) tak mohlo být v rozporu s registrovanými vnitřními předpisy, pokud někteří studenti odevzdali diplomovou práci v době kratší než 2 měsíce před státní závěrečnou zkouškou. Harmonogram akademického roku pro studenty studijního programu Speciální pedagogika byl upraven Opatřením rektora č. 5/2015. Toto opatření však není zveřejněno, a není tak jasné, co konkrétně je jeho obsahem. Zákon o vysokých školách ani vnitřní předpisy nezmocňují rektora vydávat opatření, která jsou v rozporu s vnitřními předpisy.

Z poskytnutých údajů o tom, jak byl zajištěn harmonogram studia, vyplývá, že studenti oboru Speciální pedagogika absolvovali výuku „podle původního rozvrhu“ v období 16. 2. – 5. 4. 2015, tj. poslední semestr trval 7 týdnů a zkuškové období trvalo do 12. 4. 2015, tj. jeden týden. Studenti převedení z oboru Speciální pedagogika – učitelství absolvovali výuku v období 9. 3. – 25. 4. 2015. Výuka byla tedy realizována pouze 7 týdnů bez odpovídajícího navýšení hodinové dotace výuky, která by kompenzovala kratší semestr. Týdenní rozvrhy kombinovaného studia ukazují, že časová dotace kontaktní formy výuky sice odpovídá studijnímu plánu, ale fakticky to znamená až neúnosnou míru krátkodobé studijní zátěže, kdy doba přípravy na zkoušky byla zkrácena takřka o polovinu. Jelikož studijnímu oboru Speciální pedagogika – učitelství skončila platnost akreditace k 31. 12. 2014, opětovně mu byla udělena až dne 23. 4. 2015 a mezitím byli studenti převedeni do studijního oboru Speciální pedagogika, není zřejmé, kdy a jak studenti splnili studijní povinnosti z učitelské oblasti studijního oboru.

b) Zabezpečení výuky

Z přehledu zaměstnanců UJAK, kteří se podíleli na zabezpečení magisterského studijního programu Speciální pedagogika, nebyl zjištěn žádný významný rozpor s uskutečňováním studijního programu v letním semestru 2015, pro které má AK k dispozici rozvrhy. Pro

posouzení starších změn nejsou k dispozici relevantní data, neboť v žádostech o prodloužení platnosti akreditace studijních oborů Speciální pedagogika – učitelství (červenec 2014) a Speciální pedagogika (prosinec 2014) UJAK předložila rozsáhlou změnu obsahu studia ve studijních oborech (zrušení řady předmětů a naopak zařazení předmětů nových, změny v personálním zabezpečení), která se ovšem po nesouhlasných stanoviscích AK nerealizovala, a studijní plán na dostudování stávajících studentů běží podle původní akreditace. Z hlediska personálního zabezpečení uskutečňování studijního programu je jediný rozpor v poskytnutých údajích u jednoho vyučujícího, který byl v různých podkladech ze stejného období uváděn jako externí i interní pracovník, což ale lze považovat za drobné administrativní pochybení při zpracovávání rozsáhlých podkladů.

Závěry:

Z uvedených zjištění vyplývají hlavní důvody nevydání souhlasného stanoviska AK k prodloužení platnosti akreditace:

- 1) Doporučení expertní skupiny byla zohledněna čistě formálně, poznatky expertní skupiny nebyly využity k zajištění kvality výstupů studia. U realizovaných odborných praxí, k nimž se expertní skupina vyjádřila negativně, byly pouze doplněny určité formální náležitosti bez dalších prověřování kvality praxe. Všem studentům byly tyto praxe uznány a studenti byli připuštěni ke státní závěrečné zkoušce. Obdobně formálně se škola vypořádala s připomínkami k těm diplomovým pracím, u nichž se expertní skupina kriticky vyjádřila k zaměření tématu, kvalifikaci či odbornosti vyučujících.
- 2) Státní závěrečné zkoušky probíhaly za účasti dalších odborníků jmenovaných do komisí pro státní závěrečné zkoušky. Zatímco ústní zkoušky podle zpráv jmenovaných odborníků měly obvyklou kvalitu, obhajoby diplomových prací vykazovaly určité nedostatky. Připomínky expertní skupiny k diplomovým pracím, jež vedení školy slibovalo vzít v úvahu při obhajobách, nebyly většinou brány v potaz. Důraz na kvalitu diplomových prací a praxí vyplývá mimo jiné z charakteristiky absolventa magisterského programu stanoveném v § 46 odst. 1 zákona o vysokých školách, podle kterého se od něho očekává schopnost aplikace teoretických poznatků a tvůrčí činnosti v daném oboru.
- 3) U některých diplomových prací, které prošly obhajobou, byly konstatovány vážné metodologické nedostatky, nepodložené závěry, někdy i nevypořádané připomínky týkající se větší shody textu diplomové práce s texty jiných kvalifikačních prací (zjištěné prostřednictvím programu Thesis).
- 4) Dílčí výše zmíněná opatření, která UJAK přijala, mohou být vnímána jako pozitivní krok, ale řeší problémy spíše formálním způsobem. To se jednoznačně prokázalo při způsobu, jakým se UJAK vyrovnávala se stanovisky expertní skupiny.
- 5) Dle aktuální informace UJAK má do druhého ročníku nastoupit 740 studentů (214 studentů oboru Speciální pedagogika, 526 studentů oboru Speciální pedagogika – učitelství); v loňském druhém ročníku studovalo celkem 614 studentů (208 studentů oboru Speciální pedagogika, 406 studentů oboru Speciální pedagogika – učitelství). Nároky vedení diplomových prací jsou tedy ještě vyšší než v předchozím roce (cca o 120 studentů) a představují pro UJAK větší personální zatížení. Z podkladů, které měla AK od UJAK k dispozici, vyplývá, že k červenci 2015 bylo zadáno 522 diplomových prací (studenti si mohou práce zadávat až do konce opravného zkuškového období). Celkově ze zadaných prací je 220 vedeno vedoucími bez vzdělání v doktorském programu nebo bez odpovídající vědecké hodnosti, 305 zadaných prací vedou externisté. Vzhledem ke skutečnosti, že více než 200 prací ještě musí být zadáno nebo bylo zadáno po 31. 7. 2015, lze předpokládat, že počet externistů bude ještě navýšen. Pokud to vůbec vnitřní

předpisy připouštějí, je na řádně fungujících vysokých školách dodržována obvyklá praxe, že diplomové práce vedou pracovníci bez vědecké hodnosti a externí pracovníci (výrazní odborníci z praxe) pouze výjimečně, nikoli v masovém měřítku.

Daná situace tak neskýtá záruku, že by UJAK byla schopna zajistit kvalitní dostudování stávajících studentů. UJAK při dubnovém prodloužení platnosti akreditace na dostudování dostala příležitost, aby prokázala, že je i při daném počtu studentů schopna zajistit odpovídající kvalitu. Reakce UJAK na doporučení expertní skupiny dala jednoznačně najevo, že UJAK se soustřeďuje pouze na formální úpravy: ty ale nezaručují získání potřebných kompetencí v úrovni odpovídající magisterskému vzdělání, jež se předpokládají v profilu absolventa programu speciální pedagogika. V takovéto situaci nelze akreditaci prodloužit, byť by to bylo jen na dostudování stávajících studentů.

V Koutech dne 16. 9. 2016

za Akreditační komisi: prof. PhDr. Vladimíra Dvořáková, CSc., předsedkyně